

293-an, Nagykanizsán 450-en, Szabadkán 30-an és Topolyán 124-en. *Uo.*, 1:512. o. A vezérkari főnökek a különleges munkásszázadok felállítására vonatkozó 1942. március 24-i előterjesztését lásd *uo.*, 510–513. o.

59. *Uo.* 1942 tavaszán a második magyar hadsereggel együtt három büntetőszázadot küldtek ki a frontra. A minisztertanács 1943. november 16-án jóváhagyta a honvédelmi miniszter javaslatát, hogy az iparvállalatoknál dolgozó „megbízhatatlan” elemeket össze kell szedni, és ugyanilyen századok kötelékében ki kell vezényelni valamennyit a frontra. Másként nem biztosítható „a munkafegyelem, és nem lehet elejét venni az ellenséges lázításnak”. *Uo.*, 2:443–444. o. Az egyik (481.) büntetőszázad 1942–43-ban Kisvárdán állomásozott. Itt szolgált Winter Jenő, akinek Olga utónevű felesége látta el a századot friss politikai és katonai hírekkel, valahányszor meglátogatta férjét. A nyolcvanas évek végén „J. and O. Winter Holocaust Research Fund” néven külön Holocaust Kutatási Program létesült emlékükre a City University of New York továbbképző központjában. Winter Jenőről és Olgáról részleteket közöl Vadász Ferenc: *Megtörténhetett? A szerző kiadása*, Bp., 1994.

60. A 34 411. eln. 2. VKf. D–1942. sz. rendeletet lásd *uo.*, 2:42–51. o. A büntetőszázad-beli élményeiről Kossa István számolt be *A Dunától a Donig* c. visszaemlékezésében. Athenaeum, Bp., 1948.

61. A háború után Jány Gusztáv tábormokot letartóztatták, és bíróság elé állították. 1947-ben három hónapig tartott a pere, amelyben az volt a vád ellene, hogy felelősség terheli a hadsereg pusztulásáért a keleti fronton. Október 4-én mondták ki rá a halálos ítéletet, s 1947. november 28-án agyonlőtték. Vö. Karsai Elek: *Ítélt a nép*. Kossuth, Bp., 1977, 275–292. o.

62. C. A. Macartney, 2:93. o.

63. Pontosan nem állapítható meg, hogy hány zsidó munkaszolgálatost küldtek Ukrajnába, és az sem, hogy hány különféle típusú munkaszolgálatos-századot vezényeltek oda. Az 50 000 főt Nagy Vilmos volt honvédelmi miniszter említi *Végzetes esztendőik, 1938–1945* (Körmendy, Bp., 1946) c. emlékiratának 107. oldalán. (A könyvet némileg átdolgozva 1986-ban Ránki György előszavával kiadta a Gondolat Kiadó.) C. A. Macartney hivatalos adatokra hivatkozva azt közli, hogy 1942-ben 37 000; jobbra zsidó munkaszolgálatos került Ukrajnába (2:100). Lévai forrás megjelölése nélkül 40 000 zsidóról beszél, akik 1942–43 telén a Donnál, valamint Ukrajna más részein teljesítettek munkaszolgálatot. Lásd *Fekete könyv*, 272. o. A különböző típusú munkaszolgálatos-századokról, amelyek 1943 januárjában, vagyis közvetlenül a második magyar hadsereg összeomlása előtt Ukrajnában állomásoztak, összeállítást közöl a *FÁA*, 1:CXXXII–CXXXIII. o.

64. C. A. Macartney, 2:97. o. A munkaszolgálatos-rendszernek az Ukrajnában való bevetésig elvezető, tömör áttekintése megtalálható Szita Szabolcs: *Halálervőd*. Kossuth, Bp., 1989, 10–18. o.

65. Az ún. Einsatzgruppék keleti működését Raul Hilberg foglalja össze *The Destruction of the European Jews* (Quadrangle Books, Chicago, 1961) c. könyvében, 242–256. o.

66. Lásd a 6. fejezetet.

67. Arthur D. Morse: *While Six Million Died. A Chronicle of American Apathy*. Random House, New York, 1967, 304–305. o.

68. NA, T–120. mikrofilm, 688. tekercs, 311 981–985. felv. Ez az okmány szerepelt a háborús főbűnösök nürnbergi perében is (NG–3522). Lásd a 3012–PS-t az *IMT*, 31:493–495. oldalain.

69. A németek főleg a 101. sz. magyar vasútépítő zászlóaljra panaszkodtak. A